

Is Wilders gek geworden?

Na de uitspraken van Geert Wilders over de Koran

wordt voor het eerst openlijk getwijfeld aan zijn verstandelijke vermogens. Terecht? 'Geert is een heel lieve man.' | door Roelof Bouwman en Joost Niemöller, illustratie Waldemar Post

De Tweede Kamer heeft een volksvertegenwoordiger in haar midden die niet meer goed bij zinnen is – korter kunnen de reacties op het recente pleidooi van Geert Wilders om de Koran te laten verbieden niet worden samengevat. Zo riep *de Volkskrant* in een hoofdredactioneel commentaar de vraag op 'in hoeverre de fractievoorzitter van de Partij voor de Vrijheid nog toerekeningsvatbaar is'. *De Telegraaf*, die Wilders' pleidooi afserveerde als 'onzinnig', 'onsmakelijk', 'goedkoop' en 'opportunistisch', kwam op de voorpagina met een soortgelijke diagnose: 'Wilders is de weg kwijt'.

In het gewraakte artikel betoogde Wilders dat in de Koran wordt opgeroepen 'joden, christenen, andersgelovigen en niet-gelovigen te onderdrukken, vervolgen of vermoorden'. Het boek zou om die reden, net als Adolf Hitlers *Mein Kampf*, niet langer vrij verkrijgbaar moeten zijn. Dat ging natuurlijk wel ver. Té ver, vond zelfs Filip Dewinter van het Vlaams Belang.

Een groot deel van de tegenargumenten waarmee hij om de

oren werd geslagen, moet Wilders bekend zijn voorgekomen. Zo zou de PVV-voorman zich weer eens hebben bezondigd aan het doen van een voorstel dat 'in strijd is met de Grondwet' en werd hem – opnieuw – verweten dat hij uit zou zijn op het vergroten van 'tegenstellingen' tussen moslims en niet-moslims. Wat er ook over die argumenten gezegd kon worden: ze hadden de afgelopen jaren al veel vaker geklonken. Evenmin nieuw was het dat de standpunten van Wilders vooral psychologisch werden geduid. Als het over Wilders ging, vielen altijd al termen als 'angst', 'geobsedeerd' en 'fanatiek'.

Maar dit keer werd echt een grens overschreden. Wie kwalificaties ge-

bruikt als 'ontoerekeningsvatbaar' en 'de weg kwijt', zegt feitelijk dat Wilders niet meer spoort. Een ernstige aantijging. Maar slaat het ook ergens op?

Gelukkig hoeven we Wilders niet per se op de divan te leggen om de gestelde diagnose op waarde te kunnen schatten. Laten we om te beginnen vaststellen dat de PVV-leider inderdaad in omstandigheden verkeert die impact kunnen heb- ▶

► ben op iemands psychische gesteldheid. Hij wordt zwaar bevestigd, met alle ingrijpende consequenties van dien voor zowel zijn maatschappelijke functioneren als zijn privéleven. Ook verkeert Wilders (althans op het Binnenhof) in een politiek isolement. Ook dat kan nare mentale gevolgen hebben – zie bijvoorbeeld het lot van de voormalige paria Hans Janmaat, die tijdens zijn loopbaan als Kamerlid gekker en gekker werd. Bovendien heeft Wilders (althans bij een substantieel deel van het electoraat) veel succes. En van succes weten we dat het met politici op de loop kan gaan – zie bijvoorbeeld Rita Verdonk, die haar 620.000 voorkeurstemmen aangreep om als een ongeleid projectiel de VVD in het ongereede te brengen.

Van minstens zoveel nut bij het inschatten van Wilders' (on)toerekeningsvatbaarheid is het inzicht dat gekte – om het recht voor z'n raap te formuleren – doorgaans geen verschijnsel is dat zich van de ene op de andere dag openbaart. Meestal is er sprake van sluimerende symptomen die op labiliteit wijzen. Laten we eens proberen na te gaan of dat bij Wilders de afgelopen jaren het geval is geweest.

Tot aan het moment dat hij uit de VVD stapte (september 2004), kende de politieke loopbaan van Wilders een volstrekt alledaags verloop. Braaf deed hij alles wat de partij hem opdroeg. Niemand zei, ook later niet, ooit iets over conflicten die hij zou hebben uitgelokt. Zijn besluit om als eenmansfractie verder te gaan, werd echter algemeen gezien als een ronduit bizarre zet. Direct verschenen in de kranten lijstjes van Tweede-Kamerleden die, net als Wilders, ooit voor zichzelf waren begonnen: Gerben Wagenaar (ex-CPN), Evert Jan Harmsen (ex-Boerenpartij), Coos Huijsen (ex-CHU), Govert Nooteboom (ex-D66), Jan Nico Scholten en Stef Dijkman (ex-CDA), Aad Wagenaar (ex-RPF), Fred van der Spek (ex-PSP), Marjet Oekels (ex-PvdA), et cetera. Geen van die dissidenten had op eigen kracht het hoofd boven water weten te houden; zonder ook maar één uitzondering waren ze in de vergetelheid geraakt. Zou het 'gekke Geert' (ex-VVD) anders vergaan? Het leek uitgesloten.

Wilders, zo luidde vervolgens de communis opinio, had slechts één optie om politiek te overleven: hij diende met gezwinde spoed partners te zoeken. Om te beginnen een aantal intellectuele zwaargewichten die achter de schermen een coherent ideologisch fundament onder zijn politieke ambities zouden kunnen leggen. De Edmund Burke Stichting leek daarvoor de geknipte kandidaat. Maar de aanvankelijk hoopvol ogende contacten tussen Wilders en de conservatieve denktank van Bart Jan Spruyt draaiden uiteindelijk op niets uit. Net zo droevig liep het af met pogingen om Wilders nauwer te laten samenwerken met de uiteengevallen resten van de Lijst Pim Fortuyn: Joost Eerdmans, het enige LPF-Kamerlid dat nog over enig electoraal krediet leek te beschikken, koos in 2006 voor samenwerking met Marco

Pastors van Leefbaar Rotterdam. Zat het ego van Wilders hem in de weg?

Voor velen stond dat wel vast. Pastors had bij de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2006 bijna dertig procent van de Rotterdamse kiezers achter zich gekregen, en zou bij de Kamerverkiezingen met zijn EénNL-partij gehakt maken van de einzelgänger Wilders. Dacht men.

Nauwelijks was die voorspelling in november 2006 door de kiezers gelogenstraft (Wilders haalde negen Kamerzetels, Pastors nul), of er werden alweer nieuwe doemscenario's voor de PVV op de wand getekend. Want wat te denken van die acht nieuwe fractiegenoten die de eigenzinnige Wilders helemaal zelf had geselecteerd? Qua *credentials* vertoonden ze, zo op het eerste gezicht, nogal wat gelijkenis met het politieke brandhout dat in 2002 op

het Binnenhof was aangespoeld in de slipstream van wijlen Professor Pim. *To name but a few*: een Rotterdamse projectontwikkelaar (Barry Madlener), een bedrijfskundig ingenieur annex jeugdvriend van de lijsttrekker (Tony van Dijk) en een voormalig presentator van TV Limburg met raar haar (Dion Graus). Wilde Wilders hier de oorlog mee winnen? Nee, het zou met de PVV-fractie vast en zeker net zo treurig aflopen als met al die andere politieke experimenten: de Boerenpartij in de jaren zestig, DS'70 in de jaren zeventig, de Centrumpartij in de jaren tachtig, de ouderenpartijen in de jaren negentig en de LPF in 2002. Allemaal incompetentie en onbenul, culminerend in gedoe, gedonder en gelazer, met een rokende puinhoop als slotscène. Inmiddels is het augustus 2007 en is ook die voorspelling niet uitgekomen.

Kort en goed: Wilders heeft de afgelopen drie jaar tegen alle verwachtingen en prognoses in een waar kunststukje geleverd. Als eerste naoorlogse politicus is hij erin geslaagd een nieuwe rechtse partij in de markt te zetten die niet lijdt aan permanent ontploffingsgevaar. En die – getuige de laatste opiniepeiling van Mauri-

ce de Hond – inmiddels mag rekenen op negentien Kamerzetels.

We vroegen aan publieke personen die recent met Wilders contact hadden hoe ze hem als mens zouden karakteriseren. Zien zij tekenen van potentiële gekte die wij wellicht over het hoofd hebben gezien? Ronald Sørensen, raadslid van Leefbaar Rotterdam, onderhandelde vorig jaar veel met Wilders over een op te richten landelijke partij. Die partij kwam er niet, maar over zijn gesprekspartner van toen is Sørensen onverminderd positief: "Een relaxte, aardige vent, heel vriendelijk in de omgang. Geert is zeker niet iemand die zich laat meeslepen door de situatie waarin hij verkeert. Daar is hij te slim voor."

Ook Joost Eerdmans, kersvers manager bij het accountantskantoor Deloitte, voerde met Wilders fusiebesprekingen die afketsten. "Ik ken hem als een zeer aardige man die ook grappen kan maken over zichzelf. Het is helemaal geen krampachtige narcistische

vent, maar een joviale Limburger. Dat beeld krijg je niet van hem op de tv. Ik heb ook nooit de indruk gekregen dat hij radicaliseert door de beveiliging en door de bedreigingen."

Arabist Hans Jansen: "Ik vind Wilders als persoon erg geestig, en ook heel aardig. Een totaal ander mens dan de gescreende personality die we weleens op de tv zien. Op zich kan ik me wel voorstellen dat die aanhoudende doodsbedreigingen iets met hem doen. Ik ben eens drie dagen in Irak serieus met de dood bedreigd, en ik kan wel zeggen dat je daar een stuk minder mild van wordt. Ik weet niet of hij radicaliseert, maar die uitspraak dat de moslims stukken uit de Koran moesten scheuren, vond ik heel onverstandig. Je gaat toch ook niet zeggen dat de katholieken hun hosti's moeten fijnstampen?"

Columnist Afshin Ellian: "Eén ding: gek is hij niet. Persoonlijk heb ik hem leren kennen als een heel lieve man, een zachte man in de omgang. En ook echt niet dom. Ik kan me wel voorstellen dat zijn beveiligingssituatie effect op hem heeft. Al een paar jaar geleden zag je dat hij daar anders op reageerde dan Ayaan Hirsi Ali. Zij bleef overal naar toe gaan, en zag haar vrienden. Geert ging toen veel geïsoleerder opereren. Ik kan me herinneren dat daar toen zorgen over werden geuit: ging het wel goed met hem?"

"Je ziet nu dat hij bij zijn uitspraken telkens een stapje verder gaat. Bijvoorbeeld toen hij een paar maanden geleden riep dat de politie wel met scherp mocht schieten op de knieën van reischoppers bij voetbalwedstrijden. Toen ik dat hoorde, kreeg ik sterk de indruk dat hij aan het radicaliseren was, en door zijn isolement het contact met de wereld aan het kwijtraken was. Ik heb ook het idee dat hij nu vooral mensen om zich heen heeft verzameld die hem niet tegen zullen spreken."

Fleur Agema, Kamerlid van de PVV, weersprekt dat laatste. "We hebben binnen de fractie over alles dagelijks overleg. Ook zijn recente artikel over het verbieden van de Koran is binnen de fractie besproken." Ze ziet haar fractieleider niet radicaliseren door zijn leefomstandigheden. "De beveiliging beperkt hem enorm in zijn bewegingsvrijheid, maar hij is nog steeds dezelfde persoonlijkheid als altijd. Iemand die erg van plezier maken houdt, maar die tegelijk enorm gedreven is. Het is heel knap dat hij op zijn lijn blijft zitten. Ik denk dat er tientallen mensen zouden zijn die door de bedreigingen wel hun toon zouden matigen. Het is ook zeker niet zo dat hij de laatste maanden extra onder spanning zou staan. Hij is net als de rest van de fractie op vakantie gegaan."

We krijgen hem zelden als aimabel mens te zien. Maar als op het Binnenhof de camera's niet draaien, blijkt er ook een andere Wilders te bestaan. Dan valt te zien hoe hij en Bert Koenders elkaar als echte vrienden in de armen vliegen. Of hoe hij zit te geiten met zijn politieke vijanden Harry van Bommel en Alexander Pechtold. Dan is er niets geïsoleerds aan Wilders. En zeker niks gestoords.

Geert Wilders is een successtory. We refereerden al aan zijn – achteraf gezien – verstandige beslissing om uit de VVD te stappen, zijn besluit om niet samen te werken met andere rechtse splinters, en zijn gelukkige hand in het kiezen van fractiegenoten, afgezien van de in opspraak geraakte Dion Graus.

Maar nog veel belangrijker is dat hij in staat is gebleken de agenda te bepalen. Wie bij Google zoekt op de woordcombinatie 'Wilders' en 'Koran' krijgt meer dan anderhalf miljoen(!) hits. Ook de andere politici, inclusief het kabinet, ontkomen er niet aan telkens weer te moeten reageren.

Daarvoor oogst Wilders dan ook bewondering. Zoals bij Ronald Sorensen: "Geert is mateloos slim in zijn uitspraken. Natuurlijk gaat hij een stapje te ver, maar dat weet hij zelf ook wel. Iedereen kon voorspellen wat het commentaar zou zijn op zijn

uitspraak over de Koran. Hij groeit alleen maar in de peilingen en krijgt daardoor nog meer aandacht. De verkiezingen zijn pas over drie jaar. Hij heeft nog genoeg tijd om zijn programma te verbreden."

Jansen: "Hij wilde aandacht voor de zwarte dingen die in de Koran staan, en dat is hem uitstekend gelukt. Bij het woord 'boekverbod' leeft nu eenmaal heel Nederland op. Best mogelijk dat hij het niet echt meent. Maar dat doen alle politici toch?"

Erdmans: "Hij weet echt iets naar binnen te stuiten waar iedereen allergisch van wordt. Wilders is eigenaar geworden van het hele onderwerp islam. Goed, je gaat je weleens afvragen: meent hij dat nu allemaal, of geniet hij vooral heel erg van het spel?"

Bij Ellian overheerst de bewondering niet zo. "Wilders handelt eerder als een goede columnist dan als een politicus. Hij is niet tot compromissen bereid en dat zou hem bij de kiezers weleens op kunnen breken. Want de kans dat hij kan meeregeren, is toch wel erg klein geworden. Zijn uitspraken leiden ook tot inflatie. Op den duur wordt het steeds moeilijker om hem nog serieus te nemen. Er zit bovendien een riskante factor aan.

Stel je voor dat er internationale rellen zouden uitbreken door zijn domme uitspraak over het verbieden van de Koran. Dat er doden door vallen. Dat is toch niet de moeite waard?"

Volgens Fleur Agema is het allemaal minder uitgekookt dan mensen denken. "Ik had niet het idee dat die uitspraak over de Koran zo ontzettend veel teweeg zou brengen als nu gebeurd is. Het is wel zo dat Geert een goed ontwikkeld gevoel voor publiciteit heeft, maar je weet van tevoren toch nooit precies hoe iets zal uitpakken. Het is zeker niet zo dat we vanuit een marketingstrategie werken. Maar we hebben als partij wel één belangrijk doel: groter worden. Dan moet Den Haag wel naar ons luisteren."

Die tactiek blijkt te werken. Wilders is eerder slim dan gek. Maar is hij ook strafbaar? Vorige week werden er tientallen aangiften tegen hem gedaan, die door het OM inmiddels ontvankelijk zijn verklaard. 'Gekke Geert' zou dus weleens 'Geert W.' kunnen worden. Maar ach, ook daar zal hij wel weer raad mee weten. |

